

гівський осередки, які працюють на громадських засадах.

Визначними є заслуги Павла Степановича у формуванні висококваліфікованих спеціалістів — своїм учням він прищеплював не лише любов до історичної науки, але й демократичні погляди та переконання, відданість ідеям соборної незалежної Української держави.

Завдяки особистим творчим контактам П. Соханя налагоджено активну співпрацю із зарубіжними вченими, підписано низку угод з українознавчими науковими центрами в Канаді, Російській Федерації, США, Франції тощо.

Найважливішим показником ефективності науково-організаційної діяльності П. Соханя стала видавнича діяльність інституту. Впродовж двадцяти років установа самостійно або у співробітництві з іншими інституціями підготувала і видала понад 600 різнопланових видань, у більшій частині з яких Павло Степанович є головою редакційної колегії, автором передмов та коментарів.

Ключове значення в діяльності П. Соханя як директора інституту і надалі матиме видання всієї наукової спадщини академіка Михайла Грушевського, яка становитиме 50—60 томів (на сьогодні видано 11 томів), а також спадщини Дмитра Багалія, Михайла Драгоманова і Дмитра Яворницького. Серед видань, покликаних — на думку Павла Степановича — забезпечити формування самодостатньої джерельної бази досліджень фундаментальних проблем української історії, особливе місце належить пофондовому археографічному виданню „Архів Коша Нової Запорозької Січі“ (в 30 т.). Воно має охопити єдиний збережений на сьогодні цілісний, історично утворений масив документів українського козацтва. У 2004—2008 рр. видано 3-й, 4-й і 5-й томи, підготовлено 6-й. Ще одним надзвичайно важливим виданням є „Український дипломатичний XVI—XVIII ст. Універсали та листи українських гетьманів та полковників“. У складі

цього проєкту, розрахованого на 25 томів, уже побачили світ „Універсали Івана Мазепи“ (Част. 1—2; К., 2002, 2006), „Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича“ (К., 2004), „Універсали Павла Полуботка“ (К., 2009). На сьогодні підготовлені до друку два томи універсалів гетьмана Івана Скоропадського.

Пріоритетним напрямом археографічної діяльності Інституту є також подальше видання документальних джерел про діяльність Української Повстанської Армії. У рамках видавничої серії „Літопис УПА. Нова серія“ вийшло друком 11 томів. Крім того, побачило світ видання „Документи і матеріали з історії Українських націоналістів“ (К., 2005, т. 1; К., 2007, т. 2, у 2 част). Слід зазначити, що співпрацю з видавництвом „Літопис УПА“ у справі дослідження й публікації цих джерел розпочато за активного сприяння та особистої участі Павла Степановича.

П. Соханя є автором понад 400 праць у галузях всесвітньої історії, археографії та джерелознавства, професором (1981), членом-кореспондентом НАН України (1985), академіком Міжнародної слов'янської академії наук (1997), Заслуженим діячем науки і техніки України (1997), почесним членом Болгарського філологічного товариства (1986). Як учасник бойових дій Другої світової війни відзначений орденом Вітчизняної війни та іншими нагородами. За видатні особисті заслуги в галузі науки нагороджений Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня.

Уся багатогранна діяльність Павла Соханя свідчить про його видатний талант організатора науки, високий професіоналізм вченого та активну громадянську позицію. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського є справою життя Павла Степановича, тому масштабні наукові проєкти установи є і його творчими планами на майбутнє.

Олександр МАВРІН

Оцінка наукової творчості Лідії Коць-Григорчук у науковій громадськості супроводжується твердженням, що ця авторка не любить утоптаних стежок. Вона ставить нові або по-новому розв'язує наболілі чи дискусійні проблеми українського мовознавства. У лінгвогеографії пропонує нові ідеї науково-теоретичного й методологічного характеру та продовжує розвивати ті, що стали її внеском в концепцію Атласу української мови.

У лінгвістику Лідія Григорчук вписалася передусім як теоретик власним розумінням стану й тенденцій розвитку української мови. Науково-творчий шлях у мовознавстві започаткувала ще її дипломна робота „Роль дієприслівника в реченні“, яку після захисту вперше на факультеті рекомендовано до друку. Найважливішим зі зв'язків дієприслівника в реченні вважала дієвий зв'язок з присудком головної для дієприслівника частини речення та предикативний — з виразником суб'єкта його дії. Дієприслівник може приєднувати до себе слова, які уточнюють його дію (щодо місяця, часу тощо) чи дають цій дії якісні характеристики. У межах такої граматично-семантичної схеми

або й поза нею можуть траплятися психологічні та логічні контакти дієприслівника з іншими складниками речення. На цій підставі дослідниця вперше в славістиці аргументовано ствердила, що:

1) українська мова виділяється серед інших слов'янських значним обсягом можливостей зв'язків дієприслівника в реченні;

2) основна роль дієприслівника в реченні — роль другорядного присудка, який може сам або у складі звороту пов'язуватися з головним для нього присудком не тільки підрядним, але й сурядним (єднальним, розділовим, протиставним) безсполучниковим зв'язком. Послаблення предикативного зв'язку спостерігається в модально-вставних словосполученнях. Послаблення дієвого та предикативного зв'язків створює умови для того, щоб дієприслівник міг інколи виконувати роль сполучника або прийменника.

Це були початки наукових осягів Лідії Коць-Григорчук, якої цього року вшануємо 85-річний ювілей. Вона також започаткувала в Україні системне вивчення написів (дипінті) на творах українського середньовічного малярства (станкового). Досліджує їх як пам'ятки українського письма та мови засобами епіграфіки-палеографії та інших спеціальних історичних дисциплін, а також лінгвістики. Вивчення дипінті ікон давало можливість дослідниці разом із відомим мистецтвознавцем Вірою Свенціцькою датувати низку українських ікон. Завдяки аналізам текстів пам'яток (з урахуванням епіграфічних рис) вчена

визначає місця походження окремих іконописців і доповнює відомості про осередки малярства. Наукові статті, написані Л. Коць-Григорчук на теми, пов'язані з цією проблематикою, містять водночас цінну інформацію і для мистецтвознавства, і для української епіграфіки та палеографії, і для історії української мови. Адже досліджувано всебічно невивчену досі обширну ділянку спільного функціонування в Середньовіччі пам'яток мистецтва, мови та письма.

Ця діяльність дала підстави Міністерству культури України нагородити Лідію Михайлівну Григорчук почесною відзнакою „За досягнення в розвитку культури і мистецтв“ (№ 1313 від 25 листопада 2005 р.).

Водночас Лідії Михайлівні належить комплексне вивчення джерел українського книгодрукування. Їх шукає й ствердно знаходить у першій половині XV ст., тобто за понад сто років до виходу у світ львівського Апостола Івана Федорова. Мовиться, зокрема, про вузькошрифтове Четвероєвангеліє, вперше відбите, як припускає дослідниця, в друкарні Степана Дропана і лише віддруковане згодом, на початку 50-х рр. XVI ст., у кириличній, найімовірніше українській, „привезеній з Польщі“, т. зв. анонімній друкарні.

Протягом тривалого часу вчена займається картографуванням різних мовознавчих, зокрема діалектологічних явищ української мови, виявила розбіжності в дослідженнях тих самих мовних (діалектних) особливостей. До появи її розвідок неоднаковою була міра узагальнень, різнилися погляди на вияви статичного та динамічного в діалектному мовленні, варіанти мовних рис розцінювано як окремі риси тощо. Це й породжувало дискусії у лінгвістичних середовищах. Допомогли пояснити ситуацію основи теорії прямої перспективи, вперше засновані в мовознавстві Л. Коць-Григорчук.

Лідія Михайлівна — співтворець Атласу української мови. Була співредактором другого тому АУМ, склала 86 карт з коментарями. Тоді процес складання тому вже закінчувався — бракувало лише двох початкових фонологічних карт на системи вокалізму, що їх згодом виконала Лідія Михайлівна за своїм задумом. Хоч і викреслено на хвилі репресій її прізвище зі складу редакторів другого тому, не припиняла його редагування.

Як відомо, Атлас української мови — це здійснена мрія поколінь українських діалектологів і вод-

ночас дуже важливий етап у розвитку української лінгвогеографії як окремої науки. Інтерпретація карт цього атласу дає, як свідчать праці Лідії Коць-Григорчук, нові погляди на життя (стан і розвиток) мови та породжує особливі методи його вивчення.

У процесі такої праці співробітників АУМ створювалась українська школа лінгвогеографії Ф. Жилка, учасником та співтворцем якої була й Лідія Коць-Григорчук. Було вироблено своєрідну методику картографування системно-структурних взаємозв'язків між елементами діалектного мовлення.

Ініційовану Т. Назаровою (вперше у світі) ідею картографувати системи вокалізму, реалізовано в АУМ у двох варіантах. Другий з них належить Лідії Григорчук. Дослідниця склала також найбільшу в АУМ кількість рідкісних у лінгвогеографії синтаксичних карт, вона ввела в лінгвістичне картографування ідею розрізнення статичного й динамічного; запропонувала позначати в легендах карт крайні точки амплітуди коливань виявів тенденцій.

Дослідниця зберігає вдячну пам'ять про своїх учителів та друзів, проходить дорогами їх життя і праці у спеціальних студіях і нарисах-спогадах, свідченням чого є книжка „Нестерті сліди“ (2008). До ювілею з'явилась нова монографія „Діпінті українських середньовічних ікон“ (2011).

Нині дослідниця вважає, що треба до кінця вивчити на підставі АУМ специфіку українського діалектного простору, узагальнити відомості про його рельєф та визначити напрями еволюції українського діалектного мовлення.

Вона переконана, що закладене в основу лінгвогеографічних досліджень уявлення про безперервність діалектного простору зобов'язує лінгвістів:

— до поглибленого послідовного вивчення його рельєфу;

— до вивчення еволюції в ньому діалектного мовлення.

Це і є ті основні невисвітлені досі в українському мовознавстві проблеми, які перебувають сьогодні в її полі зору.

Л. Коць-Григорчук — д. чл. НТШ (з 28 березня 1992 р.), їй належить чимало публікацій у виданнях Товариства. Нині з'являються нові виняткової наукової вартості монографії ученої. „Нехай не знає втоми та рука, що добре зерно в добру землю сіє“.

Уляна ЄДЛІНСЬКА

30 вересня 2011 р. виповнилося 80 років Михайлові Семеновичу Бродному — видатному вченому в галузі фізики твердого тіла, нелінійної оптики і квантової електроніки, заслуженому діячеві науки і техніки України, почесному директору Інституту фізики НАН України, академіку НАН України і д. чл. НТШ (від 28 листопада 2009 р.).

Народився М. Бродний 30 вересня 1931 р. у с. Сівка-Войнилівська на Івано-Франківщині. Родина Бродних відзначалася працелюбністю, інтелігентністю, активною участю у діяльності

„Просвіти“. Дітей виховували на засадах християнської моралі та любові до рідної землі.

Після закінчення навчання у середній школі в Бурштині 1948 р. вступив на фізико-математичний факультет Львівського університету, де слухав лекції проф. Василя Міліянчука з курсу електродинаміки та проф. Мирона Зарицького з курсу вищої математики. Пережив складні й жахливі часи тоталітарного режиму, коли заарештовували його колеги по навчанню. 1953 р. з відзнакою закінчив університет і подався до Києва продовжувати навчання в аспірантурі.

У листопаді 1953 — жовтні 1956 рр. М. Бродний був аспірантом відділу фізики кристалів Київського інституту фізики НАН України і під керівництвом доктора фізико-математичних наук, професора (згодом академіка) Антоніни Федорівни Прихотько готував дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних